

stroomende realiteit niet inwerken, wij moeten ze wel in stukken snijden. Maar tot werkelijke kennis van de waarheid brengen ons deze begrippen niet. Daarvoor hebben wij de absoluut origineele acte, de intuïtie. Daardoor komen wij tot het eigenlijke interieur van het object. <sup>113)</sup>

Het spreekt vanzelf, dat wij niet op al de variaties, die er in den kring van de „Erlebnis“-paedagogen worden gevonden, kunnen ingaan. Wij noteeren slechts het onderscheid tusschen *Bergson* en *Scheler* om te doen zien, hoe ook hier van eenheid van opvatting niet kan worden gesproken.

Maar welke zijde van de Erlebnis-paedagogiek men ook beziet, altijd blijft de grondidee het zoeken van de innerlijke beleving als primaire kenbron voor de realiteit buiten ons. <sup>114)</sup> Heel de kenbron der realiteit is dus in de eerste plaats het subject zelf, niet het gegeven object. Het begrip wordt niet ontleend aan het object, maar is vrucht van uitdrukking van eigen innerlijk beleven. <sup>115)</sup> De vorming van den mensch door de opvoeding is dan ook niet mogelijk door hem kennis over te dragen. Elk begrip van „tradere“ moet uit de paedagogiek worden verbannen. <sup>116)</sup> Traditie is de dood voor de persoonlijkheidsontwikkeling. Elk mensch heeft een eigen getypeerd leven en de opvoeding heeft slechts het kind te helpen om dit zóó getypeerde leven tot uitdrukking te brengen. Dan vindt het ook op zijn wijze de waarachtige kennis, die het noodig heeft. „Bildung ist verwirklichtes So-sein“. Of nog consequenter: „Bildung ist Sein“. Elke vorm des levens moet uitdrukking zijn van iets innerlijks. <sup>117)</sup>

Op de *practijk van de paedagogiek* en de *didactiek* heeft deze opvatting grooten invloed geïeënd. Reeds in den tijd, toen *Dilthey* zijn „Das Erlebnis und die Dichtung“ schreef, waren *Kerschensteiner* en *Cicek* bezig deze gedachte toe te passen op het *tekenonderwijs*; *Kulmann* en *Sütterlin* gaven weldra een schrijfmetho-diek naar deze principes. <sup>118)</sup> Terwijl in 1910 het reeds meer genoemde boek van *Jensen* en *Lamszus* <sup>119)</sup> een soort revolutie in het maken van opstellen propageerde. De schrijvers toch betoogden, dat het kind bij *het opstel* gelegenheid moet hebben zich geheel uit te leven. Ook hier is het kind kunstenaar in den zin als *Götze* <sup>120)</sup> er in 1898 reeds over gesproken had. De „Objektivationsdrang“ om het innerlijk beleefde in bepaalde vormen naar buiten te openbaren, moet niet geremd worden. <sup>121)</sup>

Zoolang nu de didactiek zich met dit principe bewoog op het gebied van de vakken, die verwantschap hebben met de kunst, als schilderen, teekenen, het maken van opstellen en dergelijke, kon men